

1

ח אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוִה בְּמַה אֲדַע כִּי אֵירְשָׁנָה:
ט וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח לִי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלֶּשׁ וְתֹר וְגֹזֵל:

יח אָרְעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ:
ח. נְאֻמְרָא, יְיָ אֱלֹהִים, בְּמָא
אֲדַע אָרִי אֵירְתָּנָה:
ט. נְאֻמְרָא לִי, קִרְבִּי קִדְמִי
עֵגְלִין תְּלַתָּא, וְעֵזִין תְּלַתָּא, וְדִרְרִין תְּלַתָּא, וְשִׁפְנִינָא וְכֹר יִנְהָ:

רס"ג (ט) קחה לי, הקרב לפני. וגוזל, בן יונה¹⁸.
18 כי הוא הראוי לקרבן בקטנו.

רמב"ן לרשתה. כבר פירשתי⁵¹ זה כי יאמר מעת שהוצאתיך מאור כשדים ועשיתי לך נס היה הרצון לפני לתת לך הארץ הזאת, והנה עתה לא גזר שיתננה לו, אבל אמר שהוציאו מאור כשדים על דעת שיתננו לו, ולכן חשש אברהם פן יהיה בירושת הארץ תנאי המעשים, אף על פי שאמר לו פעמים⁵² לזרעך אתן את הארץ הזאת, כי עתה לא יגזור המתנה כאשר גזר לו זרע, ולכן אמר במה אדע כי אירשנה, ואינו כשאלת מה אות⁵³, וגם הקדוש ברוך הוא לא עשה עמו כשאר האותות והראות לו אות או מופת בדבר נפלא. אבל בקש אברהם שידע ידיעה אמיתית שיירשנה ולא יגרום חטאו או חטא זרעו למנעה מהם, או שמא יעשו הכנענים תשובה ויקריים בהם, רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוחן ולהאביד ושב הגוי ההוא מרעתו ונחמתי על הרעה (ירמיה יח ז-ח), והקדוש ברוך הוא כרת עמו ברית שיירשנה על כל פנים. (ט) עגלה משולשת ועז משולשת. פירש רבי אברהם בת שלש שנים. אבל אונקלוס אמר שלש⁵⁴. וכן הדבר כי בת שלש לא תקרא עגלה, כמו ששנינו⁵⁵ וחכמים אומרים עגלה בת שנים פרה

צדקה על זה לדור דודו (אבות). 51 לעיל יא. כח. 52 לעיל יב. ז. 53 מ"ב ב. ח. 54 שחרגם: עגלן תלחא. 55 פרה א. א. הרי שעגלה

חזקוני (להלן פסוק יב). ונקראת פרשת ברית בין הבתרים, ומוקדמת היא לפרשה שלמעלה ד"אחר הדברים האלה" חמש שנים, שהרי כתוב כאן: כי גר יהיה זרעך וגו' (פסוק יג). פי' מיצחק ואילך, בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וכתוב: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה (שמות יב מא), לזמן ברית בין הבתרים, יצאו כל צבאות וגו'. אם-כן נמצאת למד שפרשת ברית בין הבתרים קדמה ללידתו של יצחק שלשים שנה⁷⁰, ואברהם בן מאה שנה בהולד לו את יצחק בנו, נמצא אברהם בן שבעים שנה בזמן ברית בין הבתרים שהיה כשיצא מחרן פעם ראשונה, ובפעם השניה כשנאמרה לו פרשה של אחר הדברים האלה היה בן חמש ושבעים שנה, דקים לן בסדר עולם⁷¹: בן שהאמן בו וכי מי הוא זה ואיזהו אשר לא יאמין בהאיל הנאמן ב"ה" 70 כי "משולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה, כיצד וכו'" (לשון רש"י לפסוק יב). ומכרית בין הבתרים עד יציאת מצרים היה ת"ל שנה. הרי שברית בין הבתרים קדמה ללידתו של יצחק שלשים שנה. 71 סדר עולם פ"א.

ספורנו שאתה בעצמך תקנה אותה ב"חזקה"³⁵. לרשתה. כדי שהבנים יירשוה ממך בתורת ירושה שאין לה הפסק³⁶.

(ח) במה אדע. כי אולי יחטאו הבנים ולא יזכו לירש³⁷.
(ט) קחה לי עגלה. לכרות ברית, למען יהיה דברי גזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקרב, כדבריהם ז"ל³⁸, וכן ביאר משה רבנו כאמרו "לא בצדקתך... כי ברשעת הגוים ה' מורישם, ולמען הקים את הדבר אשר נשבע אתה בא לרשת" (ע"פ דבר' ט ה).
35 לזה הביאו לארץ כנען להתהלך בה לארבה ולרחבה (יג יד-טו) וראה רמב"ן שם שהיא מדרכי קנין חזקה. השה ב"ב ק א. 36 בין אם ראויים לכן או לא. 37 כשיגרום חטאם לנטל ההבטחה. לא שהיה לו ספק בדברי ה'. 38 ר"ה יא. ת.

(ט) עגלה משולשת, שלשה עגלים, רמו לשלשה פרים: פר יום רש"י הכפורים, ופר העלם דבר [של צבור], ועגלה ערופה³⁹. ועז משולשת, רמו לשעיר הנעשה בפנים, ושעירי מוספין של מועד, ושעיר⁴⁰ חטאת יחיד. ואיל משלש, אשם ודאי, ואשם תלוי, וכבשה של חטאת יחיד^{40*}. ותר וגוזל, תור ובן יונה³⁹.

י"ג: בני. 39 ב"ר מד, יד. 40 ב"ר ורא"ם: "ושעירת" חטאת יחיד, והוא הנכון כי חטאת יחיד היא שעירה. וכן הוא בכ"ר: "ושעירה" של יחיד. *40 אע"פ

(ט) עז משולשת. י"א ג' עזים⁸⁰. והישר בעיני בת שלש שנים. ראב"ע ואיל. הוא הכבש הגדול. וגוזל. בן יונה, כי מאלה לברם הנזכרים כבהמה ובעוף העולות וכל קרבן.
80 ראה אונקלוס, רש"י, רמב"ן.

לחנם הוצאתיך אלא לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, רצה לומר רד"ק שיירשוה בניו ותהיה הארץ לאברהם כמו הירושה שיורישנה אדם לבניו.

(ח) ויאמר... במה אדע כי אירשנה, פירוש כי יירשוה בני, וכן: אשר לקחתי מיד האמורי (להלן מח כב) ופירש במה אדע, כי הוא לא נסתפק לו אם יירשוה בניו שהרי אמר והאמין בה' אלא נסתפק לו אם יירשוה לעולם כי אולי יחטאו ויגלו ממנה ושאל באיזה עניין ידע הירושה איך תהיה שיראה לו בנבואה כמו שהראה לו ענין רבוי זרעו בכוכבים.

(ט) ויאמר אליו קחה לי, פי' להקריבם לפני, ובהם ארמוז לך ענין ישיבתם בארץ ירושתם וגלותם ממנה, ובהם אכרות לך ברית שלא תמוט, כי כריתת הברית הוא בזה הדרך כמו שאמר: העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתרוי (ירמיה לד יח) כן אמר הנה: ויבחר אותם בתוך. וזכר שלשת המינים מהבהמה שבהם יכשר הקרבן ורמו בהם שכל זמן שיקריבו הקרבנות כראוי לא יגלו מן הארץ⁹⁴. והשילוש שזכר, בהם רמו לשלשת גלויות שעתידין בניו לגלות מארצם ועל זה נאמר גם כן: ותשקמו בדמעות שלישי (תהלים פ ז). ובאמרו עגלה רמו בו לגלות ראשון שהיא גלות מצרים⁹⁵ שנקראו עגלה כמו שאומר: עגלה יפה-פיה מצרים (ירמיה מו כ) כי מארץ כנען שהיא ארצם גלו שם וכבר היו בארצם מושלים לולי כי לא שלם עון האמרי (פסוק טז). ועז ואיל, אמר על גלות בכל⁹⁶ ועל גלות רומי שאנחנו בו היום שהוא מלכות רביעית, ואף על פי שהצרו להם מלכות יון לא הגלום מארצם מכל מקום כמשל הם נכללים, כי הם נקראו עז בחלום-דניאל⁹⁷. ולפי שהם היו תחלת רעת ישראל בבית שני נעשה המשל בהם, והרומים כלו והגלום. ואיל הם מדי ופרס⁹⁸ ולפי שמלכו בכבל נקרא מלכותם איל, והנה רמו באיל מלכות בכל,

94 כע"ז בפסיקתא פ"ה תהודש: ד' דברים הראה הקב"ה לאברהם אבינו ואלו הן: תורה וקרבנות גיהנם ומלכיות, א"ל הקב"ה: אברהם, כל זמן שבניך מתעסקים בשמים כגון תורה וקרבנות ניצולים משמים מניגהם ומלכיות. 95 וכן בדרוש לקח טוב כאן. וראה מדרשים אחרים בכ"ר מד, טו ופד"א פכ"ח, ותורה שלמה קג"ק. 96 ברוב המדרשים (ראה תורה שלמה שם) בכל נמוזה כ"עגלה", ועז זו מלכות יון, וגם בלקח טוב הנ"ל שדורש עגלה על מצרים, דורש עז על יון. 97 יצפיר העזים הגדיל עד מאד" (דניאל ח, ח); "היצפיר השעיר מלך יון" (שם כא). 98 כ"ה בכל המדרשים הנ"ל.

וַיִּקַּח לּוֹ אֶת־כָּל־אֲלֹהֵי וַיְבַתֵּר אֹתָם בַּתּוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בְּתָרוֹ לְקַרְנַת רַעְהוּ

י. וְקָרִיב קָדְמוּהִי יָת כָּל אֱלֹהִים וּפְלִיג יִתְהוֹן בְּשׁוּרֵי וַיְהִי פְלִגְנָא פִּילג לְקַבִּיל חֲבַרְיָה.

רס"ג (י) ויקח לו, ויקרב לפניו. ויבחר אותם בתוך, וינתחם באמצעיתם. ויתן איש בתרו לקראת רעהו, ויתן כל בחר מול חברו.

רמב"ן בת שלש. ורמזו כי שלשה קרבנות מהן יקריבו לפניו ורעו העולה והחטאת והשלמים, כי האשם כחטאת הוא אין ביניהם לבד השם. ויתכן שיהיה טעם משולשת שיביא אותן רצופות, ויהיה כל מין לבד, וכן כי משולשות הנה (יחזקאל מב ו), שהיו הלשכות העליונות והתיכוניות והתחתונות.

(י) ויבחר אותם בתוך. לכרות עמו ברית לעבור בין הבתרים האלה. ונרמז לו גם כן כי מאלה יהיה כל קרבן בבהמה ובעוף, כי הגזול בן יונה, ואמר בו גזול שלא הוכשרו במין ההוא אלא

ארבעים ושמונה שנים היה בהפלגה, ושנים עשרה שנה עברו את כדרלעומר, ושלוש עשרה שנה מרדו, ובארבע עשרה שנה בא כדרלעומר הרי מהפלגה עד המלחמה עשרים ושש שנים, שים כ"ו אלו על הארבעים ושמונה שהיו לו קודם הפלגה ויעלו לשבעים וארבע. הרי שמצינו דבשעת המלחמה היה אברם בן שבעים וארבע, או בן שבעים וחמש, ועל זה נאמר⁷²: ואברם בן שבעים וחמש שנה בצאתו פעם שנייה מחרן. מיד אחר הדברים האלה, שהרג את המלכים האלה, היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר וגו', אלא אין מוקדם ומאוחר בתורה⁷³. ונסמכה פרשת ברית בין הבתרים כאן כדי לחבר את הפרשיות שנתבשר אברהם בזרע, וזהו ששינונו בסדר עולם⁷¹: חזר לחרן אחר ברית בין הבתרים, שהיה בא"י, כמו שכתוב בפרשת ברית בין הבתרים: לזרעך נתתי את הארץ הזאת (פסוק יח), ונשתהה שם בחרן חמש שנים, ובאותו פרק היה הוא בן חמש ושבעים שנה ויצא לו מחרן פעם שנייה. ראייה אחרת דתרי עניני ניהו כדאיחא בכרכות⁷⁴: מיום שברא הקב"ה עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון, שנאמר: אדני אלהים במה אדע כי אירשנה (פסוק ח). ואי ס"ד חד ענינא הוא מאחר הדברים האלה עד ושרי אשת אברם, אמאי לא מייתי תלמודא: אדני אלהים מה תתן לי (לעיל פסוק ב)⁷⁵. דקדים מיניה, אלא שתי פרשיות הן ופרשת ברית בין הבתרים מוקדמת לשלפניה חמש שנים כמו שפירשתי למעלה. ועוד אם סדר פרשיות האלו ככתבן, איך יאמר אברהם⁷⁶: במה אדע כי אירשנה, אין לך מקטני אמנה שיאמר במה אדע כי אירשנה, אחר שאמר לו הקב"ה: אשר יצא ממעיך הוא יירשך (פסוק ד), אלא פשיטא שתי פרשיות הן והאחרונה קדמה לשלפניה כדאמרינן. והשתא ניחא, שהקב"ה א"ל הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, אמר אברהם לפני הקב"ה: מאחר שאין לי זרע, במה אדע כי אהיה יורש את הארץ הזאת, שמא היום או למחר אמות ואיך אירשנה. וי"א אחר שיטת פרש"י אברהם לא שאל לו אות על⁷⁷ שהבטיחו לתת לו את הארץ, אלא דואג היה על הבטחה זו, שכל הבטחותיו

72 לעיל יא. ד. 73 בדפרשת ברית בין הבתרים היה אברהם בן שבעים שנה. ובשעת מלחמת המלכים היה בן ע"ד או ע"ה, כדלעיל, וקשה שאין זה סדר המקראות לפי מאורעות הזמן, אלא אין מוקדם וכו'. ועיין בביאור הגר"א לסדר עולם. 74 ברכות ז. ב. 75 עיין בחומ"ס ברכות ז. ב. ד"ה לא, שמקור דברי רבינו שם הוא. 76 בס"ש שמו המדפיסים כאן סימן פסוק ח, ובהו הפרידו בין הדברים, כי כל זה ענין אחר הוא. 77 "על" - ע"פ כ"י, בס"ש "עד" ואינו נכון.

(י) ויבחר אותם בתוך, חתכם והפרידם, וכמוהו על הרי בחר (שיה"ש ב יז), ראב"ע בין בתריו (ירמי' לד יח). ויתן איש בתרו. דע כי מלת איש כמו בעל, וכן איש מלחמה (שמות טו ג), והאיש גבריאל (דניאל ט כא), ופי' בעל כמו עצם הדבר⁸¹, וכן איש בליעל (ש"ב כ א), 81 לואי לחיזוק. ומתלה לכל עצם, ראה שמות טו. ג.

ופרס ומדי, אף על פי ששלחו גלותם, מלכים מהם האריכו גלותם רד"ק ואחרו בנין הבית והעיר. וקרא השנים נקבות והשלישי זכר כנגד הטובה שהטיבו מדי ופרס שנקראו איל, לישראל, ועוד שלא נתנו הכח והתפארת לעצמם אלא לאל, כמו שאמר כורש מלך פרס: כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי ישראל (דכתיב לו כג) ומלך אשור [אמר⁹⁹]: בכח ידי עשיתי (ישעיה י ג). וכן טיטוס חרף וגדף¹. וקראו זכר, כמו שהזכר חשוב מהנקה. והשנים הרעו לישראל ולא הטיבו והתפארו במלכותם לעצמם ולא נתנו הכח והתפארת לאל לפיכך קראם נקבה. משלש, ממשלש כתרונגומו: עגלין תלתא [ועזין תלתא]⁹⁹ דכרין תלת. או אפשר לפרשם בני שלש שנים², ותור וגזול, ולא ידענו מאיזה מין מהעופות היה הגזול, כי כל קטני העופות יקראו גזול כמו שאמר על בני נשר: על גזוליו ירחף (דברים לב יא). ואונקלוס פרש לנו ותרגם ובר יונה וכן הוא האמת, כי הוא הכשר לקרבן והוא הנדרס ואינו דורס, וכן התור ויש ביניהם שתוף בטבע והנקה מהם לא תזקק לזכר אחר מות בעלה. כן ישראל בגלות שהיתה כאלמנה בגלות מיום שנפרד בעלה ממנה והוא חי וקיים, לא עבדה אלהים אחרים בגלות אע"פ שארך הגלות כאלו אין תקוה, אף על פי כן, אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר (תהלים מד כב). והתור והגזול היו משל לישראל³ שהיו דרוסים בגלי האומות בפשעיהם ברוב הזמנים עד יבוא משיח. וישראל נמשלו ליונה, כמו שאמר: עיניך יונים (שה"ש א טו) ונאמר יונתי בחגוי הסלע (שם ב יד) וכן נמשלו לתור כמו שנאמר: אל תתן לחית נפש תורך (תהלים עד יט).

(י) ויבחר אותם בתוך, מה שבחר ומה שלא בחר הכל היה במצות האל ואע"פ שלא זכר זה. וטעם הבחר לענין הברית שכתת עמו [99] השלמתי ע"ש שאר כ"י והנדר. 1 גיטין נו. ב. 2 כפי' הראב"ע. בנדר: ואי אפשר לפרש בני שלש שנים. 3 כן גם בלקח טוב. בשאר מדרשים הג"ל נדרש באופן אחר.

חזקוני ארבעים ושמונה שנים היה בהפלגה, ושנים עשרה שנה עברו את כדרלעומר, ושלוש עשרה שנה מרדו, ובארבע עשרה שנה בא כדרלעומר הרי מהפלגה עד המלחמה עשרים ושש שנים, שים כ"ו אלו על הארבעים ושמונה שהיו לו קודם הפלגה ויעלו לשבעים וארבע. הרי שמצינו דבשעת המלחמה היה אברם בן שבעים וארבע, או בן שבעים וחמש, ועל זה נאמר⁷²: ואברם בן שבעים וחמש שנה בצאתו פעם שנייה מחרן. מיד אחר הדברים האלה, שהרג את המלכים האלה, היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר וגו', אלא אין מוקדם ומאוחר בתורה⁷³. ונסמכה פרשת ברית בין הבתרים כאן כדי לחבר את הפרשיות שנתבשר אברהם בזרע, וזהו ששינונו בסדר עולם⁷¹: חזר לחרן אחר ברית בין הבתרים, שהיה בא"י, כמו שכתוב בפרשת ברית בין הבתרים: לזרעך נתתי את הארץ הזאת (פסוק יח), ונשתהה שם בחרן חמש שנים, ובאותו פרק היה הוא בן חמש ושבעים שנה ויצא לו מחרן פעם שנייה. ראייה אחרת דתרי עניני ניהו כדאיחא בכרכות⁷⁴: מיום שברא הקב"ה עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון, שנאמר: אדני אלהים במה אדע כי אירשנה (פסוק ח). ואי ס"ד חד ענינא הוא מאחר הדברים האלה עד ושרי אשת אברם, אמאי לא מייתי תלמודא: אדני אלהים מה תתן לי (לעיל פסוק ב)⁷⁵. דקדים מיניה, אלא שתי פרשיות הן ופרשת ברית בין הבתרים מוקדמת לשלפניה חמש שנים כמו שפירשתי למעלה. ועוד אם סדר פרשיות האלו ככתבן, איך יאמר אברהם⁷⁶: במה אדע כי אירשנה, אין לך מקטני אמנה שיאמר במה אדע כי אירשנה, אחר שאמר לו הקב"ה: אשר יצא ממעיך הוא יירשך (פסוק ד), אלא פשיטא שתי פרשיות הן והאחרונה קדמה לשלפניה כדאמרינן. והשתא ניחא, שהקב"ה א"ל הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, אמר אברהם לפני הקב"ה: מאחר שאין לי זרע, במה אדע כי אהיה יורש את הארץ הזאת, שמא היום או למחר אמות ואיך אירשנה. וי"א אחר שיטת פרש"י אברהם לא שאל לו אות על⁷⁷ שהבטיחו לתת לו את הארץ, אלא דואג היה על הבטחה זו, שכל הבטחותיו

72 לעיל יא. ד. 73 בדפרשת ברית בין הבתרים היה אברהם בן שבעים שנה. ובשעת מלחמת המלכים היה בן ע"ד או ע"ה, כדלעיל, וקשה שאין זה סדר המקראות לפי מאורעות הזמן, אלא אין מוקדם וכו'. ועיין בביאור הגר"א לסדר עולם. 74 ברכות ז. ב. 75 עיין בחומ"ס ברכות ז. ב. ד"ה לא, שמקור דברי רבינו שם הוא. 76 בס"ש שמו המדפיסים כאן סימן פסוק ח, ובהו הפרידו בין הדברים, כי כל זה ענין אחר הוא. 77 "על" - ע"פ כ"י, בס"ש "עד" ואינו נכון.

יב וְאֵת־הַצֶּפֶר לֹא בָתָר: וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל־הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם: וַיְהִי

וַיֵּת עֹפָא לָא פְּלִיג: וַיֵּת עֹפָא עַל

פְּלִגְיָא, וְאֶפְרַח נִינִי נֶאֱתִיב וַיִּנְיַן וְאֶתִיב: וְהָיוּ אֶבְרָם: יב. נְהַנְה

רס"ג (יא) וירד העיט על הפגרים, ויניח¹⁹ את העוף²⁰ על הגופות. וישב אותם אברם, ויניעם אברם וינועו.

19 כאילו כתוב ויורד, וכ"כ כתשובתו לחוי קטע כא: פגרים בותרו והורד הצפור עליהם, וישב אותם אברם ויניעם ויחיו כולהם, ולכן הקדים תת כל בחר לקראת רעהו מהם, בקרב עצם אל עצמו לפחת בהם חיהם. 20 ויעיט' הוא בן היונה שלא בחרו והניחו שלם על הבתרים. ועיין מדרש הגדול.

רמב"ן הקטנים, ואף על פי שכל קטני העופות יקראו גוזלים, שנאמר כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף (דברים לב יא), הבין אברהם מעצמו המין הנבחר, או הקריב בן יונה ברצונו והכתוב בחר לעולם במין אשר הקריב הזקן. והנה ידע שאלה יהיו הקרבנות וכל הקרבנות יבחרו העולה לנתחים, והשלמים לחזה ושוק וחלבים, והחטאת והאשם לחלביהן. ואת הצפור לא בחר. נתן התור והגזול איש לקראת רעהו, כי גם הם היו בבריה, אבל לא בחר אותם בתוך, כי בכל העוף הקרב⁵⁶ נאמר לא יבדיל⁵⁷, ובבראשית רבה⁵⁸ הראה לו הקב"ה שמבדילין בעולת העוף⁵⁹ ואין מבדילין בחטאת העוף⁶⁰.

(יא) וירד העיט על הפגרים. לאכול אותם כמנהג העופות. וישב אותם. נרמז לו כי יבאו העמים לבטל הקרבנות⁶¹, וזרע אברהם יבריחום.

אינה רק בת שנים. ובספר דברי שאול (יד) מתרץ שזה דוקא במקום שכתוב עגלה או עגל, אבל כשמפורש משולשת על כרחק היא בת ג' שנים (כדברי רמב"ם) כלומר עגלה אחת שהיא משולשת, היינו שיש בה ג' דברים, שהיא בת ג' שנים. 56 כי בכל העוף הקרב - בטור: שבעוף. 57 שבעולת העוף נאמר ושטע אותו ככנפיו לא יבדיל (ויקרא א יד), אף ש"לא יבדיל" מוסב על שיסוע הגוף בין הכנפים, ואולם יש בו הבדלה כסימנים שמולק בו שני סימנים ממדרש חכמים. ובחטאת העוף נאמר ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל (ה ח) הרי שמכל מקום כשניהם נאמר ולא יבדיל. 58 מד, יד. 59 פי' שכתב שצוהו ליקח שנים תור וגזול, וכתוב ואת הצפור לא בחר, משמע שאחד בחר ואחד לא בחר. רמז בזה על שני מיני קרבנות עוף שאחד מבדילין ראשו ממנו והוא עולת העוף (מהר"ו). 60 והיינו ואת הצפור לא בחר בחטאת העוף הוא שהראה לו, ופי' שלא בחר שלא הבדיל בסימנים אלא שחט אחד או רובו כדון חטאת העוף (נר הקדש). 61 ראה דניאל יא, לא.

חזקוני של הקב"ה על תנאי הם אם יקיימו מצותיו, כמו שמצינו בדור המדבר: וישבע לאמר, אם יראו האנשים וגו' (במדבר לב י - יא), לכך בקש הברית מאת הקב"ה, שהרי שבועותיו בלא תנאי הם. וא"ת למאן דאמר לא שאל לו אות אלא שאל באיזה זכות יתקיימו בה, א"כ למה נענש בידוע תדע (פסוק יג) אלא י"ל דאין זה עונש אלא כך השיב לו בזכות הקרבנות והגלות יתקיימו בה. כאן פרש"י: באיזה זכות יתקיימו בה, אמר ליה: בזכות הקרבנות. (ט) קחה לי עגלה וגו', כלומר אם יחטאו בניך הריני מגלה לך כל מיני קרבנות כפרה של כל מיני עבירה ובכך יתקיימו בה, והכי איתא בב"ר⁷⁸: אמר לו בכפרות שאני נוטף לבניך. עגלה משולשת שמינה ובריאה, כמו: עגלת שלישיה (ירמיה מח לד), וכמו ששנינו⁷⁹: עגלא תלתא. דבר אחר בת שלש שנים⁸⁰. (י) ויקח לו את כל אלה, רבנן אמרי⁷⁸ אף עשירית האיפה הראה לו, נאמר כאן: את כל אלה, ונאמר להלן: והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה (ויקרא ב ח). ויבחר אותם, י"מ כך דרך קרבנות לנתחם כדכתיב: ונתח אותה וגו' (שם א ו). ואת הצפור לא בחר, שהרי אין בו רק שיסוע ולא יבדיל, לפי שקטנים הם והנתחים 78 ב"ר מד, יו. 79 גיטין נו, א. - וכן בבכור שור. 80 ראב"ע ועיין רמב"ן.

(שה"ש ב יד), לפיכך בחר בהמות רמז שיהיו האומות כלים רש"י והולכים, ואת הצפור לא בחר, רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם. (יא) העיט, הוא עוף, על שם שהוא עט ושואף אל הנבלות לטוש עלי אוכל⁴³, כמו: ותעט אל השלל (ש"א טו יט). על הפגרים, על הבתרים [הפגרים מתרגמינן פגליא, אלא מתוך שהורגלו לתרגם: איש בחרו (פסוק י), ויהב פלגיא, נתחלף להם תיבת פגליא לפלגיא, ותרגמו הפגרים פלגיא, וכל המתרגם כן טועה, לפי שאין להקיש בתרים לפגרים, שבתרים תרגמו פלגיא, ופגרים תרגמו פגליא לשון פיגול, כמו: פיגול הוא (ויקרא יט ז), ל' פגור]. וישב, לשון נשיבה והפרחה, כמו: ישב רוחו (תהלים קמו יח), רמז⁴⁵ שיבא דוד בן ישי לכלותם, ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח.

43 איוב ט, כו. [44] בד"ד ליתא. 45 פקד דרבי אליעזר פ' כת.

סמוך⁸², גם כן בחיות⁸³ וביריעות⁸⁴ אשה אל אחותה נתן בחר כל ראב"ע איש לקראת רעהו, כי הבהמה והאדם שנים המה⁸⁵. הצפור לא בחר. התור והגזול כי צפור שם כלל.

(יא) העיט. העוף, וכן העיט צבוע נחלתי (ירמיה יב ט) על הפגרים. על הגופות. וישב. בדגשות השי"ן תחת הנו"ן המובלע⁸⁶, כמו יגרש וישלח מהפגרים⁸⁷, וכן ישב רוחו (תה' קמו יח). או השיב הפגרים להברית העיט⁸⁸.

82 בצורה של סמיכות. 83 הושאל לחיות: חוברות אשה אל אחותה כנפיהם (יחזקאל א, ט). 84 נזכר ביריעות: חמש היריעות תהינה חוברות אשה אל אחותה (שמות כו, ג). 85 כיון שפירוש איש הוא בעל. עצם הדבר היה יכול להשתמש בו כבהמה ובאדם אף שהם שני עצמים שונים. יש גורסים (אהל יוסף ומקור חיים): שוים - כיחס למלה איש הבהמה והאדם שרים. 86 מן נשב. 87 ופירוש: אותם העיטים. שילח אותם מהפגרים על ידי יצירת רוח נושבת. 88 או "אותם" הפגרים. השיב רוח מעל הפגרים להברית את העיט.

כמו שכתבנו⁴, ורמז לו בזה שכל האומות האלה שהרעו לישראל רד"ק כולם יהיו מבותרים ומחולקים ויהיו אלה כנגד אלה וילחמו זו בזו עד שיכלו וכן יהיו מחולקים בתורתם ובאמונתם, כי זה גורם השנאה והתחרות אשר ביניהם עד אשר יכלו אלה את אלה. ולא יהיו כן ישראל, אף על פי שהיה מעט זמן מלחמה בין אפרים ויהודה, תורתם ואמונתם לא נתלקה, ולימות המשיח יהיו לאחדים לא יהיה ביניהם קנאה ותחרות כמו שאמר: אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצר את אפרים (ישעיה יא יג), לפיכך אמר ואת הצפור לא בחר, והצפור הוא כולל התור והגזול, כי ישראל מפוזרים בגלות בארבע רוחות השמים והם לעם אחד דבקים בתורתם ובאמונתם כלם ממזרח ועד מערב תורה אחת להם, לא שינו דתם במיצר הגלות והגזרות הקשות העוברות עליהם תמיד.

(יא) וירד העיט, העיט הוא שם לעופות הדורסים⁵. על הפגרים, הם הפגרים השלמים, כי לא אמר על הבתרים אלא על הפגרים והם השלמים שהם התור והגזול. כי לא יאמר פגור, גופה וגויה אלא על השלם כמו: כפגור מובס (ישעיה יד יט) פגרים מתים (שם לו לו) גופת שאול (דה"א י יב) גוית שאול (שמו"א לא יב). וראה שהיו יורדים הדורסים על התור והגזול לאכלם ולכלותם, ואברם היה מנשב אותם ומפריחם⁶ מעליהם. רמז לו בזה כי בכל דור 4 כפסוק ט. 5 השוה ספר השרשים (עיט). 6 ככ"י: ומפרידם, ותקניתי

פרקי דרבי אליעזר פרק כח

4

נסיון השביעי, אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם [בראשית טו, א]. לכל הנביאים היה נראה בחזון הלילה ולאברהם בחזון ובמראה. בחזון מנין, שנאמר [שם] במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך, בעולם הזה, שכרך הרבה מאד [שם] בעולם הבא. אמר לו, אברם אל תירא, שימיני מגנת לך. בכל מקום שאתה הולך כתריס לפני הפרענות, ונותן לך שכר טוב בעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר שכרך הרבה מאד. ובמראה מנין, שנאמר [שם יח, א] וירא אליו ה'. רבי יהודה אומר, אותו הלילה שנגלה הקדוש ברוך הוא על אברהם אבינו הוא ליל הפסח, והוציא אותו לחוץ ואמר לו, יש בך כח לספר כל צבא השמים, אמר אברהם לפניו וכי יש מספר לגדודיך, אמר לו כך לא יספר זרעך מרב, שנאמר [שם טו, ה] ויאמר לו כה יהיה זרעך. רבי עקיבא אומר הראה הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו בין הבתרים מלכיות מושלין ואובדין, שנאמר [שם ט] ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת, זו מלכות רביעית שהיא מלכות אדום שהיא כעגלה דשה. ועז משלשת [שם] זו מלכות יון, שנאמר [דניאל ח, ח] וצפיר העזים הגדיל עד מאד. ואיל משלש [שם שם] זו מלכות מדי ופרס. ותר [שם] אלו בני ישמעאל. לא נאמר תר זה בלשון תורה אלא בלשון ארמית. תר זה השור, כשיצמיד שור זכר עם נקבה יפתחו וישדדו את כל העמקים. וגוזל [שם] אלו ישראל שנמשלו כגוזל, שנאמר [שה"ש ב, יד] יונתי בחגי הסלע. וכתוב אחר אומר [שם ו, ט] אחת היא יונתי תמתי. רבי אחא בן יעקב אומר לא נאמר לשון זה משלשת אלא גבורי כח, שנאמר [קהלת ד, יב] והחוט המשלש לא במהרה ינתק. רבי מרשיא אומר משלשת, משלשים יהיו, שלשה פעמים עתידים למשל בארץ ישראל. פעם ראשונה כל אחד ואחד בפני עצמו. פעם שניה בשנים שנים. פעם שלישית כלם כאחת להלחם עם בן דוד, שנאמר [תהלים ב, ב] יתיצבו מלכי ארץ וגו'. רבי יהושע אומר לקח אברהם חרבו ובתר אותם כל אחד ואחד לשנים, שנאמר [בראשית טו, י] ויבחר אתם בתוך. אלולי לא בתך אברהם לא היה העולם יכול לעמד, הואיל ובתר אותם התיש את כחם. והקריב כל בתר ובתר לקראת רעהו, שנאמר [שם] ויתן אֵישׁ בתרו לקראת רעהו. וגוזל בן יונה הניח חיים, שנאמר [שם] ואת הצפר לא בתר. מכאן אתה למד שאין לך צפור בתורה אלא בן יונה בלבד. ירד העיט עליהם לפרדן ולאבדן. ואין העיט אלא בן דוד שנמשל לעיט, שנאמר [ירמיה יב, ט] העיט צבוע נחלתי לי. כצאת השמש היה אברהם יושב ומניף עליהם בסודרו, כדי שלא ימשל בהם העיט עד שבא הערב. רבי אלעזר בן עזריה אומר מכאן אתה למד שאין משלך של ארבע מלכיות האלו אלא יום אחד מיומו של הקדוש ברוך הוא. אמר לו רבי אלעזר בן ערך ודאי כדברך, שנאמר [איכה א, יג] נתנני שממה כל היום דוה, חוץ משתי ידות שעה. תדע לך שהוא כן, בא וראה כשהשמש נוטה לבא במערב שתי ידות שעה, תש כחהו ואין נגה לו. כך עד שלא יבא הערב יצמח בן דוד אורן של ישראל, שנאמר [זכריה יד, ז] והיה לעת ערב יהיה אור. עמד אברהם והיה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא כדי שלא ישתעבדו בבניו ארבע מלכיות הללו. נפלה עליו שנת תרדמה וישן, שנאמר [בראשית טו, יב] ותרדמה נפלה על אברם, וכי אדם שוכב וישן ויכל להתפלל. מכאן אתה למד שאברהם שוכב וישן מכח התפלה, כדי שיעברו בניו על ארבע מלכיות האלו, שנאמר [שם] והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו, אימה זו מלכות רביעית, דכתיב [דניאל ז, ז] בה דחילה ואימתני ותקיפא. חשכה זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל מכל מצות שבתורה. גדלה זו מלכות מדי ופרס, שגדלה למכר את ישראל בחנם. נפלת זו מלכות בבל, שבידם נפלה עטרת ישראל. עליו אלו בני ישמעאל שעליהם בן דוד יצמח, שנאמר [תהלים קלב, יח] אויביו אלביש בשת ועליו יציץ נזרו. רבי עזריה אומר לא נבראו המלכיות האלו אלא עצים לגיהנם, שנאמר [בראשית טו, יז] והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר. ואין תנור ולפיד אלא גיהנם, שנאמר [ישעיה לא, ט] נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים.

שדעתם ללמוד מפסוק הבט משמים וראה שהוא מלמעלה למטה, שהוא הבט כלשון זה ממש. ועל מה שאמרת ואנכי הולך ערירי וספור הכוכבים כו'.

ושמא תאמר למה אני מאריך הדבר, או שמא תראה שלא אמהר הזרע, אל תחוש, כי הלא על כן העליתך למעלה מכיפת הרקיע, ולא אמרתי לך מלמטה שתמשול על המזל, אך היה למען הודיעך חבתך לפני, והזרע אשר אני חפץ להוציא ממך, כי הלא כה יהיה זרעך. והוא בהזכיר מאמרם ז"ל באלה הדברים רבה (א יג) שאמרו למה נמשלו הצדיקים לכוכבים כאומרו ומצדיקי הרבים ככוכבים כו', אלא שחמה ולבנה יש להם בושה שנאמר וחסרה הלבנה ובושה החמה, אבל כוכבים אין להם בושה לעולם. ונבא אל הענין אמר אם יתמהמה אל תחוש, כי הלא כה, כלומר ככוכבים שאין להם בושה לעולם יהיה זרעך, ועל כן צריך שיצאו בעת זקנה ובטהרה גדולה. כמו שאמרו ז"ל בבראשית רבה (מו ב) שלא הוליד אברם את יצחק עד שביטל יצרו ובוטלה תאוותו ונצרר דמו ונקשר דמו: או יהיה שבישרו ואמר, הנה העליתך לדרוך על המזל ולא אמרתי לך על הארץ מתחת, הוא להודיעך כי כה יהיה זרעך שאיכותו למעלה מכיפת הרקיע שולטים על המזל:

ובין לדרך זה או לקודם, הטיבו אשר דברו רבותינו ז"ל באומרם שבכל דור יש שלשים כמנין יה"ה צדיקים כאברהם, כי על זה ידבר הכתוב לבשרו שיהיו צדיקים. אלא שהוקשה למו כי הלא לא כל זרע אברהם הם כך, על כן אמרו שהוא כמנין יהיה. עוד ראו שאם נפרש הכתוב, שכה יהיה, חוזר אל הריבוי שלא יוכלו לספור אותם, היה לו לומר אם תוכל לספור אותם כה יהיה זרעך, מאי ויאמר לו בתוך דבריו. אך הוא על זולת הריבוי, אמירה בפני עצמה שהוא על הכשרון:

(ו) ובוה יצדק אומרו והאמין בה' כו', והוא כי מה שהבטיחו שלא יחסרו הצדיקים מזרעו, ומה גם לרבותינו ז"ל שהוא בכל דור, הלא כמו זר תחשב הבטחה זו, כי הלא זה תלוי בבחירה כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ואם כן איך תצדק הבטחה זו. אלא שעם כל זה האמין בה', כי הוא יתברך ידע איך יקיים הבטחתו עם היות שלא כמדתו יתברך, ועל כן ויחשבה לו הוא יתברך צדקה שהאמין ולא חש אל ניגוד הבחירה:

ואם יחזור אל אברהם, יאמר ויחשבה אברהם לו יתברך צדקה כי לא לפי שורת הדין הוא להבטיח בכך מטעם חפשויות הבחירה, אם לא שיעשה כך מפני קיום זרעו בתורת צדקה.

או שיעור הכתוב על דרך זה, כי אחר שחש אברם על נגוד המזל, תחלה היה לו יתברך להוציא החוצה ולומר לו ידרוך כוכבו, ואחר כך יאמר לו לא ירשך זה. לזה אמר והנה דבר ה' אליו, כלומר מה שתראה דבר ה' אליו, הוא לאמר אחר כך מה שאחר דבר זה, שהוא הבט כו' אלא שהיחל במאי דסליק מיניה, ואחר כך אל מה שאמר הן לי כו'.

או יכין באומרו והנה ולא אמר ויאמר ה', ענין מאמר רבותינו ז"ל (שם מה ה) למה היו האמהות עקרות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, ובוה יאמר כי חפץ היה יתברך לבשר לו שיוציא ממעיו מי שירשנו ושיהיו ככוכבים, אלא שהיה מתאוה שיתפלל על הדבר תחלה, על כן כאשר התפלל ואמר הן לי לא נתת זרע כו' מיד בשרו, וזהו והנה דבר וכו', והנה - על ידי האמור, מיד - דבר ה' - שהיה מתאוה לבא - בא אל אברם לאמר כו'.

ויאמר אליו אני יי אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה. ויאמר אדני יי במה אדע כי אירשנה. ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגוזל. ויקח לו את כל אלה ויבחר אתם בתוך ויתן איש בתרו לקראת רעהו ואת הצפר לא בחר. וירד העיט על הפגרים וישב אתם אברם. ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו. ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו זן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול. ואתה תבוא אל אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה. ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמרי עד הנה. ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה. (ז - יז):

(י) ויאמר אליו כו'. ראוי לשים לב, כי הלא עם שלא היה נותן לו את הארץ, היתה הטבה הוציאו אותו מאור כשדים, ולמה תולה הדבר בנחלת הארץ. ועוד מה זו שאלה מאברהם במה אדע כו', וכי זו היא האמנתו בו יתברך ששואל במה אדע כו'. והנה יש מרבותינו ז"ל (גדרים לב א) אומרים שעל כן גלו בניו למצרים, והוא קשה מאד כי לא קצף עליו ה', כי אם השיבו בנחת קחה לי וכו'. ועוד איך בקחתו עגלה כו' הודיע אליו כי ירשנה, ואם על שכרת עמו ברית, גם בזולת מקום זה כרת עמו ברית על הארץ. ועוד כי הלא מבלי בחר הבעלי חיים הללו היה יכול לכרות ברית, ולמה הוצרך כל זה. ועוד את הצפור שלא בחר למה לקחה. ועוד למה הודיענו שירד העיט על הפגרים, ושנשב בהם אברם. ועוד אומרו ויהי השמש לבא, למה הודיענו הזמן. ועוד אומרו והנה חשכה כו', כי הנה אמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה מד כ) שהם ארבע גליות שהראה לו, אימה זו בבל כמד"א ואמתי ותקיפא כו', חשיכה זו מדי שהחשיך פניהם של ישראל בצומות, גדולה זו יון שהיו אומרים כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, נופלת עליו זו אדום. ואמרו ז"ל (בראשית רבה מד כב) שאמר לו הקב"ה שיבחר לבניו גליות או גיהנם שהוא תנור עשן כו'. ולפי זה קשה למה הפסיק בין הארבע מלכיות לתנור עשן, בגלות מצרים, באומרו ידוע תדע וכו'. ועוד מהו כפל אומרו ידוע תדע. ועוד איך יאמר שימי העבדות והעניי ארבע מאות שנה, ולא היו רק

מאתיים ועשר. ועוד החילו בלשון יחיד גר יהיה זרעך וצאתו בלשון רבים ועבדום כו'. ועוד אומרו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, אם הוא שינצלו את מצרים ואמר זה לנחמת השעבוד, היתכן שבשביל ריוח מעות ישתעבדו ארבע מאות שנה, והאם יסבול איש עבדות וענוי כדי שיתנו לו מעות באחרונה, והלא טוב הוא החירות מכל עינוי בהון. ועוד כי ההון לקחו בני שלשים היוצאים ממצרים, ובמה ינחמו דור אשון ודור שני אשר נשתעבדו ולא נהנו. ועוד האם יחסר כסף וזהב לו יתברך, שיגלה את בנו בכורו ישראל על בצע כסף, ולא עוד אלא שיקראנו רכוש גדול כעושה עיקר מזהב וכסף, והמה הבל לפניו יתברך. ועוד למה הודיעו פה שיבא אל אבותיו. ועוד אומרו ויהי השמש באה כו', למה הודיענו שהשמש באה ועלטה היה כשראה תנור עשן כו'. ועוד אומרו ביום ההוא כרת כו', כי אומרו ביום ההוא הוא מיותר:

אמנם הנה רצה הוא יתברך להחזיק לבו בירושת הארץ כי זאת היתה הפעם הראשונה, כי ענין זה קדם למאמר הכתוב למעלה ויעבור אברם בארץ וכו' וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך וכו', כי אז היה בן חמש ושבעים שנה, ובמראה זו של בין הבתרים היה בן שבעים, כי מאז עד שנולד יצחק היו שלשים שנה, שעל כן נאמר ויהי בשלשים שנה וארבע מאות שנה כו'. והוא, כי הנה ידענו מרבותינו ז"ל (פסחים ק"ח א) כי כשהשליך נמרוד את אברהם לכבשן האש - הוא אור כשדים - בא מיכאל ואמר אני אצילנו וכן גבריאל, ולא הניחם הוא יתברך עד שהצילו הוא יתברך בעצמו. ובוזה יאמר אני ה' אשר הוצאתיך, אני בעצמי ולא מלאך. ולמה עשיתי לך כך, למה שרצוני לתת לך את הארץ הזאת שאין עליה שליטת שום מלאך זולת הקב"ה. ושיעור הכתוב אני ה' אשר הוצאתיך בעצמי, לכן תבטח שאתן לך ארץ המיוחדת לך:

או יאמר כי רצה הקב"ה להראות את אברהם, איך בתחיית המתים ישוב אברהם ויירש את הארץ. והוא בהזכיר מאמרם ז"ל (בראשית רבה מט כג) על פסוק ואנכי עפר ואפר, שהוא אילו שרפני נמרוד לא הייתי אפר, אילו הרגני אמרפלא לא הייתי עפר, הנה שהשוה את זו עם זו. ובוזה יאמר הלא את עצמך נדרתי לתת את הארץ, שהוא אחר התחייה. אל תתמה על התחייה מהעפר, כי גדולה היא מניעתי מן האש שלא ישרפך, ממניעתי מן העפר שלא יכלך. והנה אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים כאילו מהיותך אפר החייתך, ובוזה תבטח לתת לך את הארץ הזאת לך בעצמך. כי מי שקיימך מהיותך אפר שלא בטבע, יקיימך מהיות עפר. וזהו אומר לתת לך שהוא לו לעצמו ואין זה רק אחר התחייה:

(ח) ועל זה השיב ואמר במה אדע כי אירשנה, לומר, הנה אם כשתתן אותה לזרעי ימשך קיומה עד אחר התחייה מובטח אהיה בזה, אך במה אדע שביני וביני לא יאבדו ברוע בחירתם באורך הזמן, ומה גם בין הגוים, באופן שתפסק מציאותם מהעולם. ומה גם בגליות שנרמזו לו בענין המלכים כמדובר למעלה ויבטל ענין התחייה, גם לי גם להם ולא אירשנה:

(ט) על כן אמר לו אל תירא כי קחזה לי עגלה וכו', והוא מאמרם ז"ל (בראשית רבה מד כג), וז"ל, עגלה משולשת זו בבל שמעמדת שלשה - נבוכדנצר אויל מרוזך ובלשאצר. ועז משולש זו מדי שמעמדת שלשה - כורש ודריוש ואחשורוש. ואיל משולש זו יון כו'. ותור וגוזל זו הרביעי. (י) והראה לו הוא יתברך שכל הארבע מלכיות יתבררו. ואת הצפור לא בתר כי לא יכלו, כמאמרם ז"ל (סוטה ט א) חצי אכלה במ חצי כלים והם אינן כלים:

(יא) ושמה תאמר הלא טוב היה לבטל המלכיות ולא נצטרך תפלה ובקשה לינצל מהם. לזה אמר וירד העיט וכו', והוא מאמרם ז"ל (ילקוט רמז עו) וירד העיט וכו' הוא דוד, על הפגרים הם המלכיות, וישב אותם אברם. ופירושו כי רצה דוד לכלות כל האומות, והשיבו אברהם שהוא במה שבירר לבניו את המלכיות במקום גיהנם, ועל כן מנע ה' את דוד מלבא בדמים. ויתכן הוא מאמר דוד באומרו (תהלים יח לח) ארדוף אויבי ואשיגם וכו' כמפורש אצלנו במקומו. וזה יהיה ענין הכתוב וירד העיט הוא דוד, על הפגרים הם הרמוזים בפגרים הנזכרים שהם המלכיות:

(יב) ומה שאמרתי וישב אותם אברם - את הפגרים - מליפול ביד העיט - הוא דוד. הוא כי ויהי השמש לבא וכו' כי שם לפניו הוא יתברך את המלכיות, הם אימה וכו', ואת גיהנם הוא תנור וכו', ובחר אברם במלכיות, שעל ידי כן היה סיבה שלא נתנם השם ביד דוד, שאם יכלם איך ישעבדו את ישראל, נמצא בזה כאילו ימנעו בידים:

והענין כי הנה יש שני זמנים, אחד טרם זמן העתיד, שהוא זמן הדין הגדול המתייחס לנשף וערב יום. ועד הזמן ההוא הוא בעוד יום. והנה אשרי מי שטרם יחשך היום ברוגז הדין, הוא נקי מפשעיו, ואין זה רק על ידי שעבוד מלכיות, ואם אין שעבוד מלכיות, נשארו אשמותם צורות בשמלותם על שכמם, עד הדין ההוא לידון בגיהנם העתיד. וזהו מאמר הכתוב ויהי השמש לבא, רמז אל טרם יחשיך, קודם סוף היום של דין הגדול, אז ותדמה של נבואה נפלה על אברם. והנה אימה וכו' שהם הארבע מלכיות שיברור, שזה טוב להם, טרם יחשך ויצטרכו לדון בגיהנם העתיד - שהוא אחר בא השמש. ובהזכירו ביאת השמש, נרמז כי אז גיהנם הנקרא חשך - כמו שאמרו ז"ל (שמות רבה יד ב) על חשך מצרים, ועיקר גיהנם הוא תנור עשן כו' - כדי שיברור. ויהי כן על ידי מה שהפיס דעתו באומרו ידוע וכו' כאשר יבא ביאורו בס"ד:

ואמר אחרי כן, כי על ידי הברור נמשך, כי הגיהנם שהעביר לפניו על ידי מה שבירר את השעבוד, ישלוט במשעבדים. וזהו שרמו באומרו (לקמן יז) ויהי השמש באה ועלטה היה, רמז כי אז בזמן ההוא שכבר בא השמש ועלטה הדין באה, אז והנה תנור עשן הוא גיהנם העתיד אשר עבר לפניו, יהיה בין הגזרים האלה הם האומות ולא על ישראל, כי בירר לבניו השעבוד:

(יג) ומה שהפסיק באומרו ידוע תדע כו', בין הוראת המלכיות להוראת גיהנם, הלא הוא כי זה דרכו יתברך לבלתי החליט הרע העתיד, על